

Az örmények.

(A „Revue de l'Orient“-ból.)

Konstantinápoly, január 28.

Minden helybeli lap közölte azt, hogy ő felsége a szultán az örmény nemzetgyűlés 4 tagját hívatta maga elé, hogy tudomást szerezzen az örmények nemzeti sérelmeiről. A fölhívott személyiségek, a szultán előtt kifejezést adtak azon mély hódolatnak és őszinte ragaszkodásnak, a melylyel az örmények a szultán és az ottomán birodalom iránt viseltetnek, de egyszersmind nem hallgathatták el, hogy a birodalomban bizonyos tényezők tévesen fogják fel hivatásukat, és a bizalmatlanság magvait hintik el a törökök és az örmények között.

Annyi tény, hogy a Törökbirodalom örmény tartományaiban és Konstantinápolyban Oroszország képviselői mindent elkövetnek, hogy egyenlenséget szítsanak a két faj között, és megesik nem egyszer, hogy a törökök inkább csatlakoznak halálos ellenségükhöz, mint az örményekhez, a kik pedig minden időben leghűbb és legloyalisabb alattvalói voltak az ottomán birodalomnak.

Valahányszor a háború kérdése merül föl Keleten, mindig lehet hallani orosz agitációkról az örmények között, és az orosz lapok mindenkit szlávnak nézvén, mézédés szavakban áradoznak az „elveszett testvérekről“; minden kis szomszéd nép, a mely tulajdonkép elnyeléssel fenyegettetik, ekkor azon kitüntetésben részesül, hogy az orosz nép testvérenek nevezik. És Ázsiában az örmény nép a különösen kedvelt testvér.

Kiválóan alkalmasnak ítéltetik arra, hogy a „nagy testvér“ érdekeit szolgálja.

Képességeit és tehetségeit már Nagy Péter méltányolta, mondván: hogy Ázsiában az örmények a legalkalmasabbak a civilizáció terjesztésére. Ma is ez a fölfogás van érvényben, azzal a különbséggel, hogy míg a nagy reformator az európai civilizációra gondolt, addig elbizakodott utódai muszka-tatár civilizációról álmodoznak.

Tíz éve, hogy e civilizáció terjesztése a Balkán-félszigeten a bolgárok közt megkísértetett; jelenleg az örmények közt akarják megújítani ugyanezt a kísérletet Ázsiában.

Az orosz politika Ázsiában sohase hagyta figyelmen kívül az örményeket; támogatásuk jelentékeny részese a sikereknek, a melyek az eddigi orosz-török háborúban felmutathatók.

Számtalan esetet hozhatnánk föl állításunk bizonyítására; ez alkalommal azonban csak annak a főlemlítésére szorítkozunk, hogy a tábornokok legnagyobb része, a kik eredményeket mutathattak föl az ázsiai háborúban, örmény és georgiai volt. Csak Argontinsky, Madatoff, Bebontoff, Loris-Melikoff, Tergukassoff, Lazareff, Cholkonikoff stb. tábornokot említjük, a nélkül, hogy szólanánk arról a száz meg száz tisztről, és ezer meg ezer önkéntesről, a kik fegyvert ragadtak, csábítva azon fényes jövőtől, a mely nemzetök részére kilátásba helyeztetett; mert az oroszok ugyanazon ígéreteket tették nekik is, mint a bolgároknak...

De épen úgy mint a bolgárok, az örmények is kijátszottak és alkalmuk volt tapasztalást szerezni a muszka ígérek értékéről. Nekik is megvolt a maguk Kaulbarsuk Dondoukoff-Korsakoff herczeg személyében, a ki mindent elkövetett, hogy az örményeket oroszokká tehesse.

Az oroszoknak az a szokásuk, hogy nemcsak a nemzetiségi érzelmeket támadják meg, hanem igyekeznek hozzáférdőzni az áldozat anyagi erejéhez is — Ez a praktikus nép a maga fő-felügyelete alá helyezi az egyházi javakat, a melyek az örmény nemzetiség közös tulajdonát képezik, és melyeknek jövedelme az örmény nép erkölcsi és értelmi fejlesztésére volna fordítandó.

A háborúk előestéjén megható kimélettel bánnak ugyan az örményekkel, de sohase tévesztik szem elől a czélt, beolvasztani ezt a nemzetiséget is.

Mindenki tudja ezt az örmények között, és azért bátran állíthatni, hogy a muszka ígéretek többé nem lesznek háttással az örményekre, és hogy ez a népfaj, mely különös szívóssággal igyekszik megőrizni nemzeti sajátosságait, valószínűs gyűlölettel kezd az oroszok iránt viseltetni.

Valóban nevetséges, miként igyekszik még mindig néhány jól sugalmazott lap az örmények rokonszenvét Oroszország iránt hihetővé tenni.

Az ember önkéntelenül is okát keresi ennek a rokonszenvnek. A mi Bulgáriában történt, ismétlődik Ázsiában is. A mint a bolgár nép megértette azt, hogy üdvét egyedül a törökökkel való szövetségben találhatja, épen úgy át vannak hatva az örmények is azon érzettől, hogy legjobb barátjuk ő felsége a szultán, és hogy az örményeknek és törököknek szövetkezniök kell, hogy ellentálassanak az orosz áradatnak.

De a bizalom még mindig nem mondható kölcsönösnek. A törökök még mindig kételkednek az örmény nép őszinteségében. Nem fontolják meg eléggé az okokat, a melyek az örményeket az északi hatalom rettegésére vezették. Szemrehányásokat tesznek egyre az örményeknek, mondván:

— Ti vagytok, a kik az oroszokat mindig reánk vezetitek.

Az orosz és az európai lapokban sokat beszélnek általában bizonyos vallás-közösségről, mely az oroszok és az örmények között léteznék. De ez többé-kevésbé szándékolt tévedés. Az örményeknek megvan a maguk nemzeti egyháza, a melynek semmi köze az orosz egyházhoz, és a katolikosz vallási feje minden orthodox örménynek, akár orosz, akár török alattvaló.

Az örmények, katolikusok és orthodoxok egyaránt, saját nemzeti szertartáskönyvvel birnak, és egyházukban sem a latin, sem a szláv nyelv nem ismeretes. Nemzeti egyházuk a főtényező volt abban, hogy megőrizhették individuálisukat. Már a byzantinizmus ellen védelmezte őket ez az egyház a konstantinápolyi császárok idejében, mikor még Armenia független ország volt.

Vannak ugyan örmények, a kik a Pobiedonoszeff úr egyházához tartoznak, de áttérésök sehogyse mondható önkéntesnek, és egyetlen oka az, hogy mindazok a gyermekek,

a kik vegyes házasságból származnak (vagy az apa, vagy az anya orosz) kényszerítve vannak a orosz vallás fölvételére.

És most, miután sikerült megállapítanunk azt, hogy az örmények teljességgel nem hajlandók hitelt adni Oroszország ámitásainak és nem engedik magukat általa fölfalatni, egy kérdést vetek még föl.

Érdekében áll-e Európának az, hogy az örmények a muszka néptörzsre támaszkodjanak, hogy ez a gát, a mely védi Kis-Ázsia és Dél-Ázsia bejáratát, eltűnjék az északi tenger hullámai alatt?

Az orosz lapok sokat beszélnek az elégedetlenségről, mely a törökországi örmények között mutatkozik. A baj tényleg létezik, de megszűnik abban a pillanatban veszedelmes lenni, a mint fölismertetett. Mondják, hogy a közbiztonság sok kívánni valót hagy fön Armeniában. Ha ennek az okait vizsgálná az ember, egészen sajátyszerű dolgokra bukkanhatna. De nem szólok a többé-kevésbé alapos föltevésekről, a melyekről itt-ott susognak. Arról sem emlékezem meg, hogy a rablógarázdálkodás Törökországban gyakortább politikai események előfutárja, vagy pedig olyan agitációnak a jele, a melynek célja kisebbíteni az ottomán birodalmat. Nem vizsgálom a kérdésnek ezt az oldalát, meg akarom engedni, hogy a tartományok előljáróinak gondatlansága az, a mi az utonállás terjedését előmozdítja. De a magas porta ismeri most már az eszközöket, miként kelljen a banditáknak útját állani. Bebizonyította ezt Macedoniában és egy Halil Rifaat pasa elegendő lesz arra, hogy a kurdoknak, kik betöréseikkel pusztítják az örmény tartományokat, határ szabassék.

Százakra mehet a rablók száma, a föladat mégsem lesz különösen szövevényes egy olyan kormányra nézve, a mely a hires nizamok fölött rendelkezik

Ő felsége a szultán, legvilágosabb bizonyítékait adta atyai gondosságának, melylyel alattvalói fölött őrökodik, és nem lehet kételkedni, hogy az ő akaratán nem mulik, hogy azok a reformok, a melyek a berlini szerződés 63-ik cikkében jeleztetnek, mai napság megvalósuljanak.

Azok a nehézségek, a melyek az örmények és törökök közt való tökéletes egyetértés útját állják, könnyen legyőzhetők.

A talaj a megegyezés számára jól elő van készítve. Gazdasági érdekei az örményeknek, sehol sincsenek jobban biztosítva, mint Törökországban. A nélkül, hogy szólnának arról a türelemről, a melyet az ottománok minden nemzetiség és vallás iránt, mely birodalmukban van, tanusítanak, csak annyit mondok, hogy az örményeknek Törökországban meg van adva minden könnyebbség, hogy kitűnő gazdasági tulajdonaikat alkalmazhassák és vagyont szerezzenek. A lakosok annyi földdel birnak, a mennyit csak értékesíthetnek. A munka szabadsága föltétlenül uralkodik, mert a munkás, a munkához szükséges eszközök fölött is rendelkezik.

Egészen máskép van ez Oroszországban. Itt az orosz uralom, egy nagy gazdasági és önző szervezetnek minden súlyával nehezedik a népeiségre, egy nagy nemzetnek a súlyával, a mely azt hiszi, hogy Angliát van hivatva helyettesíteni a közgazdaság terén, egy despotikus kormánynak, a melyet csak az anyagi érdekek vezetnek, és nem humánus eszmék.

Kars környékén a szabad területek egész a beláthatatlanságig terjednek, és e terület elég volna arra, hogy gazdaggá tegye az annyira tevékeny és gazdálkodó örmény népet. De ez nem egyezik meg a szent-pétervári kormány gondolkodásával. Megszerezte ezeket a területeket, nemcsak azért, hogy politikai uralmat gyakoroljon és még kevésbé azért, hogy „fölszabadítsa és szerencsésekké tegye“ ezeket a keresztény lakókat.

Az emberek nem ilyen naivok és idealisták Szent-pétervártt.

Birtokban vevén a pompás területeket, az volt a szándékuk, hogy e termékeny földekre orosz gyarmatosokat telepítsenek, és így a muszka gazdaság keretébe vonják e területeket is. Azt gondolták, hogy ez is a kivándorlások korszakához hasonló hódítás leszen, a mikor az elszegényedett népesség kiszorította a gazdag vidékek lakóit, elfoglalván földeit.

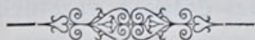
Ezt láttuk Lengyelországban; ugyanezt kísértették meg Bulgáriában is, a hol egy orosz klik (clique),* kezét óhajtott volna tenni minden közvagyonra és pedig a kormány főhatósága alatt.

Az örmény nép nagyrészt praktikus üzletemberekből áll, a kik jól ismerik Oroszország közgazdasági szándékait és nem mulasztják el levonni mindezekből a szükséges következményeket.

Szükségtelen, hogy az örmény nép életrevalóságáról és a gazdaságban való kiváló tulajdonairól szóljak. Nem szólok arról sem, hogy mennyire érdekeben állana az egész kereskedelmi és gazdasági világnak, hogy ez a népfaj az oroszoktól megszállott területeken is, az anyagi előhaladására szükségelt eszközök fölött szabadon rendelkezék.

Csupán azt kérdem, nem életkérdés-e Törökországra, Angliára és az egész civilizált világra nézve az, hogy ez a néptörzs az orosz áskálódásoktól megszabaduljon, és föl szabadíttassék a muszka hatalom rettentő igája alól?!

DR. ESTERHÁZY SÁNDOR.

Az ó-örmény népies költészet.*)

II.

Mar Ibász Katina, kinek elbeszéléseit nagy részben fenntartá számunkra Chorenei Mózes krónikája, világosan megjelöli a legrégebb örmény népies költészetnek eredetét és alapvonásait. Az első uralkodóház fejedelmi ivadékainak viselt dolgait, ugymond, Háiktól Áram-ig, a nyolczadik uralkodóig, nem jegyezték fel hivatalos iratokban; azoknak emlékezetét csakis „közönséges és ismeretlen egyének által szerkesztett énekek őrizték meg, a melyeket később egybegyűjtöttek az állami levéltárakban.“ Ezek az énekek tehát a hagyományban gyökekeztek, mely az anyagnak természete-

*¹⁾ Éd. Dulaurier: »Chants populaires de l' Armenie (Revue des deux Mondes, 1882, III.) — Emin I. B. Vebk Hënujn Hájásdáni.« Moszkva, 1850.

téhez képest rendszeresen egybe lőn fűzve, a mint ezt Choreneinek több kifejezéséből következtethetni.

Az ó-örmény költészet e körülmény daczára formájában túlnyomólag lyrai volt. Már a legrégibb időkben ezt az alakot öltötte magára s tartá meg a kereszténységnek elterjedése után is. A rövid töredékek, melyeket Chorenei megőrzött a feledéstől, bennső tartalmukban jobbjára epikai irányt árulnak ugyan el, de a stylus és a rhythmus, legalább a mennyire helyreállíthatók, félreismerhetlenül epikai jellegre vallanak. Némi képet nyujthat nekünk erről a primitiv költészetéről az örmény egyház hymnus-gyűjteménye, a Sárágán legrégibb darabjainak tanulmányozása, melyekben viszhangzanak még az ó-örmény népies költemények dallamai. Ez az új keresztény költészet, melyet volt már alkalmunk e folyóirat hasábjain jellemezni, tele van üdeséggel s olykor magas lendületet is vesz; de a mily merész a röpte a szent ódában, épen annyira eltörpül azokban az elnyujtott versekben, melyeket a XI—XIII századok, a nyelv és izlés, valamint az állami élet hanyatlásának századai szültek. A régi versformát, melynek változatos méretei kiválóan és egyaránt alkalmasak valának a szelid és az erőteljes eszméknek kifejezésére, a szótagoknak nem változó számából, változatlan metszetből s ugyanazon véghangzásnak örökös visszatéréséből álló monoton rendszerrel cserélték fel. Egy jeles francia orientalista, Saint-Martin úgy vélekedik, hogy az örményeknek ezen egyrímű versei utánzását képezik a Franciaországban akkoron divatozott költési formának, melyet a kereszties háborúk előidézte folytonos és bennső összekötetés a Keletre is átszarmaztathatott. Ellenben Arzén atya, a mechitháristák kongregációjának tudós költő-tagja azon nézet felé hajlik, hogy az araboktól kölcsönözték át az örmények ezt a verselési módot; és az ő felfogását erősíti meg az a körülmény is, hogy ugyanezt a formát találjuk meg Magisztros Gergely költeményében is, ki a tizenegyedik század derekán, tehát jóval a szentföldi hadjáratok kezdete előtt húnyt el.

Habár csak egyes töredékek jutottak el napjainkig az örmény balladákából, mégis fel lehet azokon ismerni a költői alkotásoknak bizonyos csoportjait és típusát. Háik, az ör-

mény állam megalapítója; I. Tigranes, a médek királyának, Astyagesnek legyőzője; az arsacidák közül kimagasló II. Artaxes és gyászos sorsú fia, Artabazes: ezek hősei a nemzeti vers-czyklusnak. Egy másik sorozat, melyet assyriának nevez Dulaurier, Semiramisnak hosszú uralkodási időszakát öleli fel; s a harmadikban a méd-perzsában, legfőként a perzsa legendákkal, nevezetesen a Pjurászb Astyages királyra vonatkozókkal találkozunk, a kit Zohák néven annyira dicsőít Firduzinak Sah-Nameh-je.

A tárgynak minőségéhez s a rhythmus és versméret különböző voltához képest három nemét különböztethetjük meg az ó-örmény népköltészet alkotásainak is. Homályos kifejezésekkel bár, maga Chorenei is megjelöli ezeket a kategoriakat. Az egyik, melyhez a történeti énekek (Jerk Vibászánác) tartoznak, valóban élt személyiségek viselt dolgait magasztalja, természetesen alkotásait is beleszőve a tényleg előfordult események közé. Az epikai hagyományok képezik legsajátabb anyagát ezen énekeknek, melyek hasonlítanak némileg a középkori spanyol és francia lovag-románcozokhoz.

A mértékes énekek (*brq þnclthuy* Jérek Thueléác) képezik a második csoportot. Ezen énekeknek kiindulási pontja a rhythmikus próza volt, melyet később verssorokba, vagyis a szótagoknak meghatározott számába osztottak szét, a tizenegyedik század óta alkalmazásba vevén a rímet is. A Sárágán több példáját tárja elénk az ó-örmény népies énekek e két csoportjának.

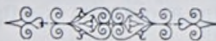
A harmadik csoporthoz tartoznak az erkölcsi énekek (Jérek Pánicz, Jérekáránk Pánávork), melyekben háttérbe szorúl az allegoria, melyeknek egyszerű szerkezetéből valamely erkölcsi eszme domborodik ki. Chorenei Mózes idéz egy legendát, mely közzájön forgott bizonyos Dork nevű egyéniségről, a kit Valarsaces király a nyugati kerületek igazgatásával bizott meg, s a kit magas termeteért s óriási erejeért a perzsa hagyományok ismeretes hősével, a „százhusz elefánt előtt sem hátráló“ Rustemmel hasonlítottak össze. Hozzáteszi az örmény krónikás, hogy Dork-nak egy ily erkölcsi éneket szenteltek, a mely tulságos áradozással magasztalta az ő erejét és bátorságát. Nyilvánvaló, hogy ellentétbe helyezi az énekek e nemének erkölcsi irányzatát

Dork tulajdonságainak mesés jellegével s mintegy rá akar mutatni arra, hogy a versforma helytelenül nyert alkalmazást ilyeten tárgyra.

Térjünk most már át az ó-örmény népies költeményeknek Chorenei által megörzött töredékeire s az egyes legendákra, melyeknek kereteitől szolgáltak. Összetűzendők e szót töredékeket, követni fogjuk azoknak az eseményeknek chronologiai rendjét, melyekre vonatkoznak.

— A harmadik közlemény a jövő füzetünkben. —

Dr. MOLNÁR ANTAL.

Verzereskuli Oxendius (Auxentius)

aladi felszentelt örmény kath. püspök.

III.

Oxendius püspök, ki az udvar előtt kedvelt egyeniség volt, 1712-ben másodszor ment Bécsbe, hogy letelepédtt honfittársainak adózási és kereskedelmi viszonyait rendezze és hogy a már majdnem felépült Szamosújvár számára szabadalmi kedvezményeket,¹⁾ némelyek szerint pedig azért, hogy az örmény püspökség részére javadalmakat eszközöljön.²⁾ Akármű lett legyen is felmeneteinek oka, az ügy, melynek elintézése végett tette meg e nagy utat, legközelebbtől érdekelte összes híveit, kik daczára annak, hogy szétoszolva laktak, még is egy testületet, az ügy nevezett „Örmény Kompaniát” képeztek. Ezek összes beügyeiket maguk intézték, az évi adót maguk osztották ki és közös penztárukból fedezték püspökük dotatioját is.

A hívek ügyök védelmét főpásztorukra bízta, kit tekintély, széles ismeretség, alapos tudomány, emberismeret,

1) *Wohl nahm, schon quing d'hr Uthol' von d'herzoglich' d'ltz' juch'p' un' un'f. un' un'f'ig h'hr sam'p' un' un'f'ig p'p. n'z'lt'g'p' — 1712. Mikor Auxentius püspökünk junius havában Bécsbe ment, költségre adtunk készpénzben 200 német forintot.*
 *) *Idők Tanuja* « 1866. 262 sz.

önzetlen és fáradhatatlan buzgalom jellemeztek... És nem családokoztak benne; mert részükre csakhamar megnyerte az 1713-ben kinevezett erdélyi kormányzó gr Kornis Zsigmond — gr. Steinville István főhadi parancsnok, Hahn Ignác cs. udvari kamarai tanácsos (Caesareae camerae aulicae consiliarius), és az erdélyi kamarai javak igazgatójának jó indulatát.

A hívei érdekében fáradozó püspök majdnem 3 évig tartozkodott Bécsben, mely idő alatt az illetékes körök figyelmét az Erdélyben letelepedett örményekre és az általa alapított városra felhívni meg nem szünt.

Vágyva várták hívei visszajövetelét, mert az eredményt biztosnak hitték, ismerve erélyét, tekintélyét és befolyását. Kezeim közt van egy levél, mely 1714. január 2. kelettel van ellátva; ezt Verzereskul püspökhöz intézték hívei, melyben felkérlik főpásztorukat, hogy minél előbb térjen vissza övéihez; mert nemcsak látni óhajtják, hanem tanácsa és utasításai szerint akarnak ügyeikben eljárni; aztán panaszkodnak is, hogy habár eddig együttesen fizették meg az „Örmény Kompániá“-ra kirótt adót, — most elakarják őket egymástól választani: a szamosújváriak-, a görgényiek-, ebesfalviak és gyergyóiaktól, s új adót akarnak rájuk róni.¹⁾

1) Հոգևոր օր մերոյ Օգովնոսիս վարդապետի թղթն ոճիղ յունվարի ք. Փարիսիմք ու կարօտեմք տեստո իխոյ եւ քարանիք զալտո ընդ մեզ եւ տեսանել զտառապետ ժողովուրդս Արոճալու ամենից կերպոյ, կամ կորկինու, Իսաշ Փարոլու, կամ ծուրծուլու . . մինք ամէնքս անպէս գիտինք, որ սրբութիւն, ամէնիս սէպր կաշխատիս ու կորպիս ու քալիիս կիսարին մ'օտ քան նաորաւելու ինչ եւ իցէ, կամ թէ ուժէ նաորաւսժ է, թէ տալից, թէ ուրիշ քանէրու. նայ իմի էրկին պարոնտարք զմեզ կորամնին կերպոցք մէ, թէ կորկինցի, թէ իսաշ Փարոլցի, թէ ծուրծուլցի ու մեր վրայ տալիք կուզին ձգելու. նայ միք ինքզինք զսրբութիւն. որ կարնաս նայ քանի ինչ թէզ գաս, որ տէնտնք, թէ ինչ քանի ծոթ պիքնինք: — Doctor Oxendius lelkiatyánknak 1614 január 2. Ohajtunk és igen vágyunk látni, várjuk hazajöveledet, hogy viszonlásd az Erdélyben Szamosújvártt, Görgényben, Ebesfalván és Gyergyóban lakó és bajokkal küzdő népedet... Mi mindnyájan úgy tudjuk, hogy szentatyaságod mindnyájunkért fárad, jár és járt a császárnál mindennemű ügyeinket elintézni, vagy már el is intéztettek mind adó mind egyéb ügyeink. De most az ország főemberei minket elválasztanak a szamosújváriaktól és pedig a görgényieket, ebesfalviakat, gyergyóiakat és ránk adót vetnek. Azért kérjük Szentatyaságot, hogy ha lehet minél előbb térj vissza, hogy lássuk mihez kell magunkat tartani.

Azonban hiában várták övéi, mert Bécsből többé vissza nem jött. Nem adhatott tehát számot eljárása eredményéről... És a városba, melynek alapítója volt, még porrészeit sem hozhatták le, mert Bécsben — elhalálózása helyén — temették el áldott emlékü püspökünket... Köszönettel tartozunk polgármesterünk-, Placsintár Dávidnak, mert az ő kezdeményezése folytán szerezte meg Szamosújvár város áldozatkész közönsége e nagy emberünk arczképét.

A szamosújvári örm. kath. egyházközség levéltárában megvan másolatban végrendelete; ez híven visszatükrözi lelkületét, ebből látszik az is, hogy mily nagy szeretettel viseltetett hívei iránt és a gondosság, melylyel övéi jövőjét biztosítani kívánta. A végrendelet Bécsben 1715 márczius 4-én kelt. Vagyonáról a legapróbb részletekig rendelkezik. Úgy intézkedett, hogy görgényi birtoka és malma adassék el és abból az összegből mi be fog jönni, minden egyes örmény papnak 100—100 forintot hagyományozott. Az egyes hagyományok kielégítése után fenmaradt összeget, négy egyenlő részre osztva, életben volt István fivérének és néhai három testvére: László, Kristóf és Tódor árváinak hagyta. Végrendeletében felkéri híveit, hogy azon összegeket, melyeket érdekeik előmozdítása végett 3 évi bécsi tartozkodása alatt egyesektől felvett, egyenlítsék ki, s ezen összegek kiegyenlítésére adakozzék mindenki saját vagyona arányában... A nemes viszonyról, mely a gondos főpásztor és az őt határtalanul tisztelő hívek között létezett, tanuskodik az a körülmény is, hogy ezen összegek nagyobb része a szeretett püspök életében már 1714-ben ki volt egyenlítve (L. Szamosújvár közönségének 1714-ről vezetett örmény jegyzőkönyvét.)

Püspöki utódul ugyancsak végrendeletében Stephanovics Istvánt⁴⁾ ajánlja híveinek: „Isten előtt ajánlom — mondja — hogy mindnyájan egybegyülve, kérjétek a szent-társulatot (Congregatio de propaganda fide), hogy nektek püspökül s vikáriusul tisztelendő Stephanovics István urat szentelje föl. Ezt ismeritek, nemzetségét és emberségét is, úgy hogy, ha meg lesztek fosztva tisztelendő István úrtól, nem fogtok ta-

⁴⁾ Ez később, (1729-ben) mint stanislai prepost és püspöki helyettes az erdélyi örmény egyházak apostoli visitatora volt.

látni mást, ki jó pásztorotok legyen Ha tisztelendő István úr lesz utódom . . . két keresztet hagyományozok neki, egyet, melyet én viselek kövek nélkül és egyet kövekkel ékítve . . . és két gyűrűt.“ Végre megáldja népét és kijelenti, hogy ép észszel Isten előtt, erős hittel, biztos reménnyel és őszinte szeretettel részint maga, részint — gyengesége miatt, de az ő szándéka szerint — Buzeskul Tódor pap írta végrendeletét, mely pecsétjével és saját neve aláírásával van megerősítve.¹⁾

Kutattam az eredeti végrendelet után, de nem találtam meg; annyit azonban megtudtam, hogy azt az atyafiak 1718. márczius 17-én Budakovics Lázár főpap házánál, nevezett főpap, Minász pap (Theodorovics), Simeon egyház-gondnok, Kristóf bíró, István a püspök fivére, Tódor (Kristófé) és Lukács (Lászlóé), a püspök unokaöcscsei jelenlétében, a püspöki hagyatéki tárgyaláskor, a megejtett egyezkedés aláírása alkalmával átadták.²⁾ Azt azonban, hogy azután az hová lett, nem lehet tudni.

Halála előzményei- és körülményeiről keveset tudunk. Az „Ortus et progressus variarum in Dacia gentium“ írója

¹⁾ A végrendelet így kezdődik: »In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Amen. Ego Oxendius Verzereskul Doctor et Episcopus Aladiensis et ad nostram nationem, quae est in provincia Transylvaniae Sanctissimi Papae vicarius Post confessionem et Sacrosanctis Corporis et Sanguinis communionem . . . gratia Dei existens liber voluntatis meae et sensuum meorum potens director rerum mearum a me relictarum, sano consilio et plena voluntate immutabile testamentum relinquo et firme statuo taliter ut sequitur. — Viennae, 1715, 4 martii.

²⁾ 1715 márczius 17. Az egyezkedés itt történt Szamosújvárt tisztelendő Lázár főpap házánál. — Eljött Oxendius püspökünk (doctor) fivére a Lukács fia, unokaöcscsével Tódorral (Kristóf fiával), Lukácssal (László fiával) s vejükkel Thumán Mitkóval; az alább irt tanúk jelenlétében . . . ily formán egyeztünk meg a püspök embe-
reivel: én Kristóf bíró 12 tanácsosommal és a külső kompániái örmények is együttesen, hogy mától fogva egymástól semmit sem követelhetünk sem a püspök testvére- és embereitől, sem a püspök családja a szamosújvári örményektől vagy a külső kompániától, a végrendeletet is átadták és letették. Budakovics Lázár, Minász (pap), Kristóf bíró 12 tanácsosommal, István (Lukácsé), Tódor (Kristóf fia), Lukács a püspök unokaöcscse (László fia).

csak annyit emlit, hogy Bécsben, midőn híveinek szabadalmakat szerez, a megmérgezés gyanújában meghal.¹⁾ Hogy ki és miért mérgezte meg? Erre adataink hiányában választ nem adhatunk. Stephanovics István, kit püspöki utódának szemelt volt ki, saját évkönyveiben — a melyeket nagy szorgalommal vezetett — szintén tesz említést e megmérgezésről; ennek véleménye már azért is igen döntő, mert ő Oxendiusnak kortársa volt és derék püspökünk viszonyai előtte teljesen ismeretesekek voltak. A mondott évkönyvek 1682—1737-ig terjednek és a bécsi nagyérdemű mechithárista atyák birtokában vannak. Ezekből tudjuk meg bizonyossággal azt is, hogy drága főpásztorunk halála márczius 10-én következett be²⁾. Arról, hogy porrészei hol nyugsznak, csak egyedül Lukácsynk nyilatkozik, midőn azt állítja, hogy Bécsben a lipótvárosi misericordianusok templomában van eltemetve.³⁾ Nem régen felkértem volt a bécsi mechithárista atyákat, hogy tudakozódjanak a bécsi misericordianusoknál Oxendius

1) Ortus et progr. l. 69. Dum popularibus, quos ante suavissimo Christi jugo subjecerat, libertatem procurat conatui suo non sine veneni porrecti suspicione immoritur.

2) ժամանակագրութիւն — Évkönyvek 1715. Օգովնտիս վարդապետի կապան. Արտոնոյ ստաճարդն նայոց Գրանսիվանիոյ մարտի 10. վճարէ զկեանս իր ոչ ստանց կասկածանաց թունից... Ի վիճնայ, ուր իբր զամս երես յամիցեալ զս. թնդունելոյ զբրիվելեա ի կայսերէն Նաստատելոյ զազատութիւն նորալէն բարդարին Սօճօշու յվար (Կեղւայ), որ այժմ Հայաստան կոչի : — 1718. Verzereskul Oxendius aladi püspök az erdélyi örmények főnöke márczius 10 én halt el; de nem mérgezési gyanú nélkül Bécsben, a hol mintegy 3 évig tartzkodott a végett, hogy a most Örményvárosnak nevezett újonnan épült Szamosújvár városa szabadságát megerősítő szabadalmat eszközöljön ki.

3) Historia Armenorum. p. 72. — (Oxendius) anno 1715... non sine veneni porrecti suspicione immoritur aetatis plus minus sexagesimo. Dies et mensis obitus certo non constat. Quarta martii aut brevi post eum decessisse ex ultimae voluntatis tabulis, quae quarta martii exaratae sunt colligimus. Sepultus est Viennae in suburbio Leoldino, in templo FF. S. Joannis de Deo a Misericordia nuncupatorum.

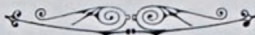
Եւրոպա — Európa. Խեղճը ստոնն ետքը նորէն վիճնա եկաւ իր ժողովրդեան օգուտը յստաջ տանելու նամար, բայց նն վաղմանեցաւ, իր բարի ու բարեբար յիշատակը բոլոր Գրանսիվանիայի նայոց շատ բարքը է ու սնանց մտքին մէջ անջինջ սուգադրուած է : — Kis idő mulva újra Bécsbe ment népe javát előmozdítani, de ott elhalt. Jó emléke az összes erdélyi örmények előtt igen kedves, és emlékülbe kitörülhetetlenül van bevésve.

püspök sírja felől; Thumáján atya szíves volt e megbízást teljesíteni; de mint válaszában megjegyzi, a misericordianus atyák mit sem tudnak arról, hogy Oxendius náluk lenne eltemetve; azonban megígérték, hogy utána járnak majd a dolognak és kedvező eredmény esetében értesíteni fogják. — Én mind ekkorig értesítést nem kaptam.

Oxendiusnak Bécsben 1715 márczius 10-én körülbelől 60 éves korában történt halála gyászba borította az összes erdélyi örményeket, kik benne nemcsak főpásztorukat, hanem mindennemű ügyeik vezetőjét és gyámolítóját veszítették... Keresték és nem találták meg utódját, ki hasonló erélylyel s tekintélylyel képes lett volna folytatni az általa megkezdett üdvös munkát; s azért árván maradt hívei bánkodva szomorkodtak.

És mi, nem méltatlan unokái azon ősöknek, kik „rendületlen“ hívei voltak e szép hazának; mi, kik a nagy püspök által alapított városban lakunk, nemcsak áldjuk a derék Oxendius emlékét, hanem hálát is adunk a Gondviselésnek, hogy apáinkat ide — a nemes magyar nemzet kebelébe — telepítette le!

BÁRÁNY LUKÁCS.

Népének atyja.

(Leist Arthur után.)

Ambár az örmény nép egyáltalában nem szegény jeles férfiakban, kik különösen az utolsó évtizedekben honfitársaik anyagi helyzetének javítását és felvilágosítását erélylyel előmozdíták, mégis közülök majdnem egyik sem tett annyit a nemzeti ügyért, egyik sem mutatott fel annyi áldozatkészséget, mint a volt konstantinápolyi patriarkha, Krimián Hájrig, (az atyus.) E ritka, csupán népének élő férfi, nemcsak az első, ki felkeltette a mélyen Kis-Ázsia szívében lakó örménység érdeklődését a modern kulturalis munka iránt, hanem fáradhatlanul működik minden akadály elhárításán is, és már néhány évtized óta népe jogainak merész védője a török önkény ellenében.

Bámulatosan nagy munkásságának köre; mert először ritka ékesszólású hitszónok, továbbá író és költő is, ki- nek művei az első sortól az utolsóig csak a hazának és népe javának vannak szentelve. Aztán még valódi népszó- nok, ki évek hosszú során keresztül dörgő hangon követelt mindazoktól, kik hatalommal s befolyással bírnak, lelkiis- meretességet, igazságosságot és testvéries védelmet a köz- nép számára. Daczára a sok ellenkedés és veszedelemnek, miket kiállott, mégis mindig hű maradt ügyéhez, mert igaz- ság és meggyőződés voltak vezéresillagai.

Krímian Örményország szívében született Álur-ban, a Ván-tó mellett, 1824-ben. Itt töltötte első gyermekéveit is, az ottani klostrom-iskolában nyerte első neveltetését, mire Konstantinápolyba ment, hogy egy ottani tanodában ismereteit kibővítse.

Miután szűk anyagi körülményei miatt ő sem mehetett — úgy mint sok más örmény — Európába, hogy ott tudományszerű képzettségét tökéletesítse, s azonkívül még a honvágy is kinozta, azért ismét visszatért Örményországba, azon szándékkal, hogy ott teljesen népe ügyének szentelje magát.

Fivére rábeszélésére megnősült, s házassága nemsokára egy leánykával áldatott meg. Szelleme és kedélye azonban nem voltak úgy alkotva, hogy azok a szűk családi körben nyugalmat és megelégedést találtak volna; aztán a gondolat is: „Munkálj honfitársaid javáért“ mindinkább gyö- keret vert lelkében.

Üzelve a vágytól az örmény múlt nagyszerű romjait láthatni, ez időben meglátogatta az Ararát vidéket, az örmény erőkifelés hajdani színhelyét, és e számtalan, nemzete előtt oly szent — még a múlt időkből maradt — emlékjel látása, mint a királyváros Áni s számos más város, palota és templom romjai fölébreszték költői lelkesültségét, s megteremté ritka szépségű könyvét, a „Hêrávirág Árará- tián“-t, vagyis az „Araráti Hirnök“-et, egy versgyűjteményt, melyben a múlt idők eltűnt dicsőségét énekli meg. A könyv 1850-ben jelent meg Konstantinápolyban, s nemsokára többek figyelmét a fiatal, lelkes költőre irányozta, ki lantos- elegikus dalaiban félreismeretlen tehetségnek mutatta magát.

Nemsokára utazást tett Jeruzsálembé, melynek benyomásai szintén igen leadülettéljes költeményekre szolgáltatott neki anyagot s így keletkezett második költői műve, a Hérávirág Ávedéaczh Jérgri,“ vagyis „Az ígérlet-föld hirnőke“ — mely tiszta, valódi keresztény vallásosságot lehell.

Visszatérve Örményországba, Krimión most egész lélekkel a népfelvilágosítás ügyének szentelte magát, s Sziszben, Ciliciában egy-egy iskolát alapított, melynek azonban nem sokáig volt előjárója, mivel az ottani papság nehézségeket gördített eléje. Konstantinápolyba ment tehát, s ott egy örmény leányiskolában tanító lett.

Ezalatt Krimión neje és gyermeke elhalván, valódi keresztény és hazafias érzelmeiktől vezérelve, 1854-ben egy klostomba lépett szerzetesnek, hogy így teljesen népe ügyének szentelhesse magát. Nemsokára a legkitünőbb hitszónokok egyike lett Konstantinápolyban, s daczára a kiméletlen őszinteségnek, melylyel az örmény társadalom minden baját és hibáját feltárta, általános szeretetet vívott ki.

Mialatt így a szószékről honfitársai erkölceit igyekezett emelni, szellemi haladásukra is befolyással kívánt lenni; azért egy folyóiratot alapított „Byzanti sas“ czím alatt, melynek később, midőn a honvágys ismét visszavonta hazájába és Vászpurágánba (Ván mellett) tette át lakását, „Vászpurágáni sas“ nevet adott. A nyomda, melyet a folyóirat kiadása végett alapított, az első volt Kis-Ázsiában, ép úgy mint az iskola, melyet életre keltett, az első volt, melyben a valódi tudományok ápolottak.

Már munkásságának kezdetén főfigyelmét a tulajdonképeni Örményországra irányozta, mert célja volt ott az anyaországban a magasabb kultúra előkészítése által új életet teremteni, és ily módon földieinek kivándorlását Törökország más tartományaiba meggátolni, s azt lassanként egészen megszüntetni.

Miután Krimión úgy a folyóirat — melyet mindazok, kik csak kívánták, ingyen kapták — valamint az iskola főtartási költségeit is a váráki klostrom, melynek ez időben perjele (Prior) volt, bevételeiből fedezte; természetesen arra kellett gondot fordítania, hogy a bevételek csupán e célokra fordíttassanak. Ez az intézkedés azonban semmi-

kép sem tetszett az efendiknek és előkelőknek, kiknek zsebeibe folyt eddig a klostrom bevételeinek legnagyobb része, s Krimión elleni gyűlöletből még életére is törtek.

Midőn egyszer gyalog Vánból Várakba ment, egy fölfegyverkezett kurddal találkozott, ki Krimiónt meg pillantva, reszketni kezdett.

— Mi bajod van? — kérde az istenfélő ember.

— Meg akartalak ölni!

— És miért nem tetted?

— Isten nem engedte! — válaszolt a kurd, aztán térdre borulva bocsánatért esdekelt. Mint később kiderült, a kurd, ellenségeitől lett felbérelve, hogy őtet meggyilkolja.

Daczára Krimión fáradozásainak, még sem sikerült az iskola és folyóirat fenntartási költségeit a klostrom bevételeiből fedezni, s ezért körútat tett Transkaukáziában és Persiában, hol szónoki tehetsége által jelentékeny pénzüsszeget sikerült összehoznia. Iskolája most szemlátomást felvirágozott, de folyóirata is mindinkább elterjedt, úgy hogy már Persiában is olvasták azt. Azonban a török kormánynak, mely figyelmét már rég Krimiónra irányozta, ennek működése legkevesbbé sem tetszett, s azért betiltotta a folyóirat további kiadását.

A konstantinápolyi patriarkha Krimiónt, kiből a miveltség és a nemzeti ügy jelentékeny előmozdítóját tisztelte, 1862-ben a nemzetgyűléssel egyetértve kinevezte musí püspöknek (Mus, Örményország Dáron tartományának városa a Tigris mellett.)

Krimión itt tehetséges tanítványa Szeruándzián segítségével folytatta lapjának kiadását s még egy új iskolát alapított. Rögtön hozzákezdett a gazdag „Szurp Gárábéd“ klostrom bevételeinek vizsgálatához is, mi ismét fölkelte a tisztviselők és előkelőség gyűlöletét ellene. Szándéka volt a klostrom bevételeit csupán iskolai czélokra fordítani; mi természetesen mindazoknak, kik eddig azon, mint kövér egyházi javadalmon élődtek, legkevesbbé sem tetszett, s így az új püspöknek nehéz helyzete volt és sok üldözésnek volt kitéve. Sőt egyszer még a templomban is realóttak, de ellenségeinek ezen vakmerő tette sem ijesztette vissza; rendithetlen maradt eljárásában; egyszerűsége és szeretetteljes gondos-

kodása által, melylyel a szegényeknek és szerencsétleneknek pártját fogta, mindinkább megnyerte a nép szeretetét, mely helyes ösztönével fölismerte benne jóakaróját.

Napról napra nőtt népszerűsége, mely őt 1869-ben, a papság és előkelőség egyrészének ellenzése daczára, a konstantinápolyi patriarkhai székbe ültette. Megválasztatása az örmény népre nézve nagy jelentőséggel bírt; mert ez az alkotmányosság győzelme volt az előkelők mindenhatóságával szemben, kik hevesen harczoltak az örményeknek a portától engedélyezett constitutio ellen, főleg mivel ez hatalmukat kisebbitette, s a nemzeti és egyházi ügyek igazgatását az egész nép kezeibe tette.

Különben az időszak, melyben Krimión a patriarkhaszéket elfoglalta, igen súlyos volt, mivel egyidejűleg jelentékeny adósság-terhet is vett át, melyet a szűkös bevételekből legkevésbé sem lehetett törleszteni.

De a pap és költő itt is igazi praktikus észszel megáldott férfinak mutatta magát, kinek igénytelen életmódja s takarékosága által sikerült rövid idő alatt minden adósságot kifizetni. Új, magas állásában is Krimión ugyanaz az egyszerű népember maradt, mint volt azelőtt, s szakadatlanul honfitársai javán munkálkodott.

Háza Konstantinápolyban valóságos bucsújáráhely volt, hova özönlöttek mindazok, kik segélyt, tanácsot és vigaszt kerestek. Örményország legtávolibb vidékeiről is fölkeresték a tiszteletreméltó Hájrigot, az „atyust“, kik szükségét vagy méltatlanságot szenvedtek, és mindenki kielégítve, megvigasztalva, vagy atyai tanácssal erősítve távozott el tőle.

Főpapi fényről mit sem akart tudni; kocsit sem tartott, hanem gyalog ment a legtávolabb fekvő városnegyedekbe s utolsó piaszterét is a szegények között osztotta ki.

Hogy a kisázsiai örmény nép szomorú helyzetét föltárja, Európa s a török kormány előtt, egy bizottságot alakított, melynek tiszte volt statisztikai adatok gyűjtése s a török hivatalnokok visszaéléseinek följegyzése. Mindezen adatokat benyújtotta a portának, másolatát pedig elküldötte a berlini kongresszusra is. Végül, hogy a konstantinápolyi örmény hivatalnok hatalmát is megszorítsa, s a nemzeti ügyek igazgatását a valódi népképviselőkre nézve is hovatovább hozzáférhetővé tegye, elhatározta az alkotmány revisióját, s a következő követeléseket tette:

1) A papság ujonszervezése. 2) A püspöki javadalmak ellenőrzése. 3) A klastromi bevételek rendezése s iskolai czélokra való fordítása. 4.) A keresztény nevelés emelése. 5) Pénzalap gyűjtése, mely a nemzeti szellem élesztésére szolgáló művelődési czélokra fordittassék. 6) Elemi és magasabb iskolák alapítása. 7) A kivándorlás megszüntetése.

Ezen követelések némelyike nagy kedvetlenséget és ellenszenvet idézett elő a papság és főhivatalnokok egyrésznél, s miután azok nem teljesítettek, Krimión lemondott hivataláról, s mint egyszerű lelkész Konstantinápolyban élve buzgalommal szentelte magát szónoki hivatásának, az az ifjúság nevelésének s az irodalomnak.

Ezen időben keletkezett szép, épületes könyvecskéje, „A paradicsom gyöngye“, valamint a legjobb mű, melyet irt: „A család paradicsoma“, melyben azon erkölcsi alapelveket fejtegeti, melyek a valódi családi boldogsághoz vezetnek.

1876-ban Ván városa egy borzasztó tűzvész által majdnem teljesen elhamvadt, úgy hogy a lakosság legnagyobb része elveszté vagyonát, s inség és nyomortól űzve ki akart vándorolni. Ekkor azonban felszólalt Krimión és egy könyvben („Ván szerencsétlensége“) lefestette a szerencsétlenek kétségbeesett helyzetét, de egyszersmind kitartásra s kölcsönös segélyre intette őket és hogy mindenekelőtt ne hagyják el hazájokat.

Szavai, melyek erővel, népies képletekkel s keleti tüsszel voltak tele, nem hangzottak el viszhang nélkül; mert nemsokára mindenfelől adományok érkeztek a segélyre szorultak számára, úgy hogy legnagyobb részök elállott a kivándorlástól és a szülőföldön maradtak.

Az utolsó orosz-török háború alatt, midőn Álásgerd és Bágrevánd lakosai a törökök által súlyosan sanyargattatva ezrenként menekültek az orosz határ felé, ismét felemelé hangját, s élénk szavakkal esetelé a törökök kegyetlenségeit.

Midőn aztán a berlini kongresszus összeült, Krimión felkereste Rómát, Párist, Londont és Berlint, s mindenütt előadta népének sanyarú helyzetét. A hol csak megjelent, mindenütt bámulatot keltett méltóságteljes szónoklatával, telve őszinteséggel s tiszta honszeretettel. Ennek daczára azonban

kéréseinek s előterjesztésének keves sikere volt. Midőn aztán konstantinápolyi honfitársai értésére adták, hogy ok nélkül kopogtatott az európai udvaroknál azt mondá, hogy a berlini kongresszuson a többiek mind vaskanalakkal merítették az űstből, míg az övé csak papirból volt, s így a meritésre alkalmatlan volt.

Konstantinápolyba való visszatérése után ván-i pöspökké neveztetett ki, s itt neki való tevékenységi tér várakozott reá. Most jöttek a háború következményei, vagyis a borzasztó éhínség, mely majdnem egész Örményországban elterjedt, s melynek ezrenként estek áldozatul.

E nehéz napokban mutatta meg Krimión teljes lelkinagyságát s emberszeretetét; fáradhatlan erélylyel gondoskodott róla, hogy az éhezőknek kenyeret teremtsen elő, mindenfelé felhívást küldött szét, pénzt, gabonát s ruhane-műeket kérve; s — nagy öröme — nem kért hasztalanul; mert Kelet minden részéből, hol csak örmények laknak, küldtek segélyezést, melyet ő aztán vallás és nemzetiségi különbség nélkül osztott szét az inségesek között.

E nemeslelkűség megnyerte számára a törökök és kurdok becsülését és szeretetét is s az eddig ellenséges indulatú ván-i pasát is annak emberszeretete könyekre indítá.

Miután végre az éhínség elmúlt, Krimión azon igyekezett, hogy a földművelés emelése által javítson hazája gazdagsági helyzetén, s azért Várákban (a Ván mellett) egy gazdasági intézetet alapított, melynek vezetését egy Németországban nevelkedett örményre bízta.

Még ma is, ámbár az aggkorhoz már közel áll népének e valódi atyja, oly tevékenységet fejt ki a közjóért, mint talán senki más s Örményország belsejében fáradhatatlanul működik a műveltség emelése s a népfelvilágosodás előmozdítása körül.

TUTSEK ANNA.

Szamosújvár.

Haza gondolok.

Mikor a tavasz első napsugarát érzem arczomon s a Maros hideg hullámainak csillámlását nézem, mindig haza gondolok.

Ha ide át Aradon már meleg van, akkor az erdélyi hegyekről mind leolvadt a hó... és otthon is tavasz van már.

Ah, azok a hegyek! Szülőföldem hallgatag őrei, hogy vágyik lelkem látásotok után! Elképzelem mint álltok most is némán, komoran. Oldalotok egyhelyütt kopár és száraz, míg másutt százados erdőket emeltek fel, közel az éghez s csacsogó kristály patakok öntözik az erős szélben nyíló sziklavirágot, vagy havasi gyopárt...

*

Évek óta nem szivtam, azt az éles, éltető hegyi levegőt. Kődbe kezd veszni szemem előtt a jól ismert vidék rajza, s szinte alig emlékszem a képekre, melyek gyermekkorom álmaiba olyan mélyen beszövédték.

A bogárhátú házat alig ismerném, a Hektor talán előmbé sem ugrana, ha jönni látna, oda bent az egyszerű szobákban, még meg is „úr“-aznának kérdőleg, ha belépnék..... Az idők vénítenek s a kik a gyermeket látták, rá sem ismerének a sokat átélt férfira, kinek hírét csak a levél vitte, olykor az újság, ha valami firka volt benne.....

Hogyne gondolnék így haza?....

*

Képzetelem visz befelé, a városba, a fürdői út jegenyéi között s a felső-malom zúgójánál önkéntelenül fordulok a nagy-gát útja felé, melyen annyiszor vittek lépteim sok gyermekkalandra. Arról látszik Szilvás és felmered a Szekuláj mellett elhaladó széki út. Lejebb Szent-Antal keresztje int, melynek egyszerű térdeplőjén annyi ájtatos lélek pihent meg a vallás vigaszában.

A kórházat is elhagyom s a hogy a szomszédos „Facsébinye“ melletti útkanyarulatra érek, benn vagyok a szép, egyenes „Viz-útczá“-ban, s jobbról a nagy Lukácsi árvaházat látva, eszembe jut a légies finomságú, galambfehér lelkiatya, ki a tudóst az igazi vallásos pappal olyan csodálatosan megfőrővé tette egymás mellett.

Ave, kis gymnasium! Hogy elmaradtam tőled! Az udvarra, a torna-kertre, muzeumra és a komoly ünnepélyes tanácsteremre, hogy emlékezem! A szigorú, de arany szívű Czetz professzor; a szelid kedélyű, fiatal plebános Bárány, a veterán esperessel Csákány főtisztelendővel, olyan élénk emlékemben vannak. Nem véték a diszkreczió ellen, ha e folyóirat egyik érdekes szerkesztőjét is felemlítem Szongott tanárban, kinek éles-eszű fejtegetései olyan jó alapot adtak fogékony kedélyünkre, továbbra. S a hogy hálával gondolok reájuk, olyan édesen cseng fülembe a mi első anyanyelvünk hangja, mintha most is hallanám a gyermekkorust és együtt énekelném velük:

Krisztasz hájráv,
Hájráv i mérélocz!....

*

Ott a nagy templom. Baloldali fedelén a „Ren. 1866.“ még szép fehér eseréppel volt kirakva akkor. Ma már elfakulhatott, fekete lehet az is. Benn hűs levegő, s a tömjén hatalmas illata fogad. Megnézem újra a szürkemárvány kis-oltárokat, az óriási nagy oltárkép előtt elfogódik szívem és sietek a fülke oltárához, hogy lássam a csodás Rubens képet.

Mintha zúgna most is a nagy orgona, meiynek alig hallottam párját s a mely annyi év óta kíséri azokat a keleti egyszerűségű, de gyönyörű áriájú énekeket. A „Hiszusz Kriszdasz mjéz dzénáv,“ az „Áchkhádák chên-táczeke“, a gyönyörű „Zsuárd sáczik“ és a „Máriám gujsz“.... melodiái andalitnak el és szeretném azokat újra, meg újra hallani. Vágyom nagyon haza, látni téged örökké kísértő szép kis szülővárosom — Szamosujvár!

*

Elembe komolykodik a városháza, rajta a sokat emlegetett gombbal. Ott ül együtt a tanács: Placsintár, az örökké fáradó polgármester, Gopcsa a százkezü szenátor, a tevékeny tanácsnok Govrik, az öreg Voith, az aranytollú főjegyző Osztján. Hát az örökifjú Mihályfi notárius és a két ifjú kapacitás: Tódorffy és Ábrahám? Vagy a kiról olyan humanus dolgot irtak a lapok, a főkapitány: Duha?

A városháza ránéz a kaszinóra. Ott van bizonynyal az örök-elnök Miklós bácsi és az intelligencia az elmaradhatlan viták között. S a mint feltűnik előttem a nagy vendéglő

a „Korona,“ előtarkállik százképe a sok vigaságnak, tapsnak, mit a mi „Redoutte“-unk látott s hallott...“

*

Épen most tüsszköl be a hegyalatti korecsma és az indóház között a: Szamosvölgyi vonat. Bejön a városba, méltón egy olyan praktikus gondolkozású nép jó érzékéhez, mint a minő a miénk, a szamosújvári.

Szeretném, hogy gazdagságot, bőséget vigyen nap-nap mellett a kis Armenopolisba, hol a nábobok ma olyan ritkák a mostoha viszonyoknak miatta...

*

Látom a várat. Felvonó-hidja most nincsen s fényes vértű daliák helyett bús rabok alakjaitól népes a sok udvar, a virágzó, tarkálló kert.

A Martinuzzi-czímer ott van a falban. A diplomata bíbornok most már nem hallat magáról, s a „két Báthory“ szomorú hősei is nyugszanak, porladoznak régen.

Lovag-kürt nem zúdíttja fel a csendet. A Szamos lassan öleli körül a vár oldalát. Rabzárásra szól a fegyőr-trombita.

A regényes kor oda. Itt csak nagy bűnügyi regények aljas hősei senyvednek jól őrizve benne. Künn a rabtemetőben pedig a Rózsa Sándor fejetlen hullája.... A „nagy paraszt“-ot megszabadították a fejétől, hogy még a koporsóban se legyen alkalma azt valamire adni.

*

Ugy tudom, e vár egyik ablakának rostélyá mellett ke-sergett a világ hálátlanságáról a nagy muszka-ismerő, a Manaszes is.

— „A mi igaz az igaz“ — szokta modani.

Bevallhatjuk hát mi is róla, hogy igaz, hogy Manaszes kún-szent-mártoni parasz ember volt, s a hogy kikerült (valami okos dolog miatt) a váradi börtönből, beállított Kolozsvárra és felizgatta egész Magyarországot a hírrel, hogy most önn Sziberiából és látta szegény Petőfit az ólombányákban szenvedni.

Felült neki mindenki. Papp Miklós, ez a zseniális erdélyi szerkesztő, külön lapot adott ki erre a hírre, Teleky Sándor az ezredes, ebédre hívta meg magához Danit, a Manaszest és — talán épea — Helü interpellált a házban,

hogyan van-e tudomása a kormánynak, hogy Petőfi muszka rab-szolgaságban sinsődik?... Mit csinál a pétervári nagykövet? Persze az nem törődik a magyar dolgokkal! Mit neki Petőfi?!

És a tiszta keblű hazafiak sirtak és vigalmakat rendeztek a Petőfi feltalálásának örömeire és egyes díszszónokok már fogalmazták a toasztot, a mit a hazaérkező fehér szakállú sápadt és öreg Petőfinek mondani fognak, országos körútja alkalmával...

A mi igaz, az igaz... Manaszés úr czudarúl hazudott és felültette a két testvér hazát és becsukták őt esztendőre a szamosújvári pompás palotába, a hol olyan vendégszerető emberek laknak, kik olykor egészen idegen embereket, ott fognak teljes ellátásra, életfogytiglan is....

Ez ellen a vendégszeretet ellen panaszkodhatott — míg benn volt — alkalmasint Manaszés is...

*

A mint rá gondolkodom a városra, sehogyse hinné az ember arról a csendes kis fészekről az ő rendes utcáival, hogy a háta megett olyan rettenetes történetű emberek vannak összehogdosva egy csomóba...

A legistenfélőbb nép lakik Szamosújvárt. Vallásosabb a spanyolnál és — a hogy Teleki Sándor ismeri és írja — „magyarabb a magyarnál.“ Ki nem hallotta volna hírét az erdélyi őrmények metropolisának, a honnan szétágazott a nagy családnyi nemzet és került közülök oly sok jeles magyar. Jutott belőlük író és művész, dúsgazdag meczenás és hős, miniszter és nemzeti mátyr. Hacsak Csiky Gergelyt, Hol-lósy Korneliával, Karácsonyi Guidó grófot Czetz tábornokkal és Gorovet Kis Ernővel említem, azt hiszem, hogy igazam van és kápráztat a névsor eléggé.

*

A város csendes. A kérői kénes fürdő irányában lebu-kik a nap és sugarai gloriával vonják be a Hétkereszt he-gyen álló „kálváriát.“

...Az elsőnek kigyuladt utcái lámpa, már a gyönyörű angol-parkszerű sétányon találja a város színét-javát.

Georgiában szebb szemeket nem láthatsz, gazellák kar-csúságát ott felleled és a keleti faj férfi szépségeit ott nem kell soká keresned.

A csillag-útak jázminbokrait meglegyinti az édes esti szél, mely halkán, észrevétlenül jön a „Lunka“ felől, s a mint a tó tükre felveri a hullámot — a sétány üres és sötét.

Gondolom, hogy én is tartok haza felé. Utánam üt, mintha üdvözölne — a „nagy templom“ torony-órája.

Aluszsza minkenki a jók álmaít. Hiába akarok óvatosan besurrani a kapún. — Nem lehetek ott.

Csak haza gondolok...

TÖRÖS TIVADAR.

II. KORSZAK.

Arságuni (Arsacida) dynastia.

Vághárság — Valarsaces — 149–124 Kr. e.

Vághárság, II. Árság parthus királynak fivére, Armenia trónjára léptével a második uralkodó vagyis a báhli Arsacida-háznak alapítója, az örvény szélére ragadt ország nemzeti arczképének és műveltségi fényszakának visszaszerzője, ki tömérdek horderejű intézkedéseivel megoldá földadatát. Első ténye volt az ország zilált állapotának felsegélésére megfelelő belkormányzat szervezése. Minthogy a trónt nem vérjogon való birtoklásnak tekintette, ebben és minden más időmítésben a nemzet jelleme, hajlama, vágya, szóval a kivivott bizalomnak ápolása volt a sarkpont, melyből kiindult.

Vághárság a nemzetnek mintegy örökség hozományúl akarta biztosítani azon szellemet, miszerint ő és utódai nem fogják magukat külön családi vagy párthus érdekek által vezetetni. Valóban az Arsacidák nemcsak színt vallottak, de sőt a kétértelmű álláspontot annyira kerülték, hogy őket nyelv és érzelemre nézve a nemzet-törzsbe egészen beoltva látjuk. E teljes azonosódás volt azon áldás, melynek, sikerét a nagy váltságból kilábadozott ország élvezte.

Tekintetbe vevén a nemzetnek szükségeit, eltávolított mindent, mi a jólét folyamát meg kaszthatta; ezek kapcsán a felerősödött ország az öröm és hála kettős érzetével üdvözölte királyának nagyszerű tervét, vagyis a szakadást kereső Seleucidák által az ósanya kebléről elszakított Kis-Armeniának visszacsatolását és örömtelten ragaszkodott hozzája a saját érdekeket a haza érdekeivel azonosító országnagyokon

kivül a megelégedett nép is. Ez kedvező alkalom Aserbeidsán kormányzója- Bágáradra nézve, ki még élénk emlékezetben tartotta a kegyelmi tényt, melynél fogva Nabukád-nezár által a babyloni fogságba hurczolt előkelő héberek közül családjának törzs-atyja: Szêmpád, Hêrásheá, Armenia királya által honfiusítottván, ott új hazára talált.¹⁾ Ily szerencsés eredményt jósló előzmények után a mindenünnen összesereglett tábor az ország szívének tartott, s Armavir közelében Araxes partvidékén megállapodik, hogy magát szervezze... Minthogy a további előhaladásnak útját misem gátolta, Kis-Armenia határszéleig egyre előbbre nyomult. Az ismeretes Morphilicus, ki a Seleucidák főhatósága alatt ezen részeket kormányozta, a hozzája szegődött Lazistán, Pontus, Cappadocia és phrygiaiakkal megerősödvé ellentállásra kénytelenítették. De hősies bátorsága, sorsán egy körömnnyt sem segített; az ütközet hevében a király közelébe nyomul; sűrű tömegben jönnek utána bátrabbjai; azonban a királynak hívei sem késtek ott teremni, kik az erős, kopjás Morphilicust lováról leterítették... s a derék hős az ellenfél csapásai alatt végzé be, úgye bukása felett kétségbeesett életét. — Erre táborában megtört a bátorság, s az egész örült tömeg módjára a harcztért elhagyta.

Ezen győzelem Kis-Armenia visszafoglalásán kívül Cappadocia, Pontus és Egeria, Colchis vagyis a mai Circassia meghódítását eredményezte. Az ügyek rendezése után Daík-, vagyis Iaiába, az ország egyik északi tartományába jött,²⁾ melynek hozzáférhetlen bércein a kiálló kúpok és szorulatok mindmegannyi bevehetetlen erődöt képeztek s ott a Pariádra, ma Bárkálnak nevezett hegy aljában nagymérvű intézkedéseket tett, hogy a természet művéhez hozzájáruljon ész és kéz; a Pariadra meredek sziklái és csúcsai idővel erődökkel és őrhelyekkel ellátva, megvihatlan erődítményi rendszert képeztek, hol a királyok és országnagyok közveszély idején menedéket találtak; emellett a hely fekvését megkedvelvén magának ott nyaralót is építtetett, s a sűrű erdővel ellátott és patakoktól öntözött térnek és hegynek egy részét bekerítvén, vadaskertet állított; a komor, mocsáros helyeket lecsa-

¹⁾ L. „Armenia“ 1887 évfolyam 308–309 lap.

²⁾ Xenophon Anabasisában „Taochi“ néven nevezett hun-skythadáhok őshazája. 4 k. 6 fej.

polta, a parlag-földeket művelés alá vette. A mesterkéletlen természet nyájas képével mosolygó Khol helyiséget (e vidék kiváló előnyei miatt, önként kínálkozott gyümölcsenyésztés- és szőlőművelésre) bortermő helylyé, gyümölcs-dús kertekké varázsolta át.¹⁾ Ugyanott az illatárban uszó nyaraló vidék nézett le az arany-kalász tengerre; a füge, mandola, s üdítő gyümölcs bősége édesen gyönyörködtette a szemet. Minthogy az akkori idők szelleme a vadászatot főidőtöltésnek nézte, az erdős hegyvidéket arra alkalmatossá tette.

Midőn így minden időt-módot örömmel ragad meg, hogy a haza virágozzék; az eddig bezárva volt, s mai napig is bámulható bőség tárházát megnyitotta.²⁾ Ily érzelmű fejedelemnek dicsősége nem a háborúk hosszú lajstromán alapszik; és mert nem tekintette országát új hódítmánynak, népeit csak természetű lényeknek, ezért tekintélye nöttön-nőtt még az éjszaki, s különösen a Kaukáz rakoncátlan, s a merényt gunyval követő néptörzsek előtt is, kik között az erőszakoskodás szélében dült. Égető szükség volt tehát a karhatalom ezen torlaszai elé gátot vetni.

A haza javát nehezítő és a nyugodt munkásságot gátító ezen ügynek elintézése után új székhelyére: Nisibis városába tért vissza.³⁾

(A befejező közlemény jövő számunkban)

MÁRKOVICH JAKAB.

¹⁾ Khol, Գողթն Kogthên, Kolthán felső Armenia Dájk tartományának Colchissal határos kerülete.

²⁾ Dr. Indsidián, Ó-Armenia. 370 l. E termékeny földterület egy része a mai Akalcik (Ákulisz Ագուխ = Այլուղ լի, szőlő-telt) vagy Akiszka Török-Armenia tartományának határaiba esik.

³⁾ Nisibis, örm. Mézpin, felső Mesopotámiában, mely Alznia örmény tartománynak egyik része volt, feküdt; azért ez később megkülönböztetésül „Örmények Folyamközének — Mezopotamia Armenorum“ neveztetett. Ekkor Nagy-Armenia Kaukázustól egész Palaesztináig és a hozzátartozó Aserbeidsántól Kis-Ázsiáig terjedt. Tizenöt tartománya 190 nagyobb (vagy 620 kisebb) kerületre oszlott. Székhelyül a szikláról sziklára nyilsebességgel lerohanó Tigris partján fekvő Nisibis választatott. A Tigris örmény eredetét elemezve, azt La-Croz a dek, *ml,q* (nyíl, dárda) névnek szó sajátítójából: „diki“ (átírva tigi) származtatja: »a celeritate Tigris incipit vocari.« Plinius: »Tigris vocabulum e lingua armena; nam ibi et sagitta, et quod vehementissimum flumen dicitur Tigris.« M. P. Varro, de lingua lat. IV, 20.

Beszélgetés Pákrádczé-vel.

A tudós georgiai történelemíró és jelentékeny óbuvár: Pákrádcze Demeter a napokban Konstantinápolyba ment, hogy ott némely tárgyról az örmény írói körökkel tudományos eszmecsere folytasson. Egy ilyen igen érdekes beszélgetést, mit egy látogató örménnyel folytatott, irunk le a következő sorokban.

Látogató. Engedje meg uram, hogy elismerésemnek adjak kifejezést azon rokonszenvért, melylyel egy ilyen nagytudományú férfiú nemzetünk iránt viseltetik.

Pákrádcze. Nem illet meg ugyan engemet a „nagytudományú“ jelző, de a mennyire ismerem az örmény nemzet multját és látom annak jövőjét — nem fojthatom el az örményekről táplált jóvéleményemet.

Látogató. Ha van valamink, mivel méltán dicsekedhetünk, úgy az régiségünk.

Pákrádcze. E régiség az, mely a tudós világnak egy oly csudált irodalmat és annyira mívelt nyelvet hagyott. Ezenkívül nekem mint georgiainak még különös okaim vannak, melyeknél fogva nagyobb tiszteletben részesítetem az örmény nemzetet, mint az európai tudósok. Okaim ezek: Örményországból terjedt a kereszténység Georgiába, aztán a kultúra, a régi örmény nyelvtan és ennek művészi szerkezete. . . Továbbá míg az Ársákuni és Bágrátuni-házból származott örmény királyok hatalmas nemzetekkel harcoltak, nemcsak védfalat képeztek Georgia számára, hanem ennek fennmaradásához segédkezet is nyújtottak.

Látogató. Ez mind a multa vonatkozik; de mondja meg uram, hogy minő véleményt táplál jövendő előhaladásunkra nézve?

Pákrádcze. Én kegyetek jövőjét nem tárgyalom politikai szempontból; azért mit az örmény nemzet jövőjéről gondolok, csak-is annak történeti multjának vizsgálásából mérített gondolat. . . Én szép jövőt jósolok az örmény nemzetnek. Nem ismerek még egy nemzetet, mely a létért való küzdelemben annyi nehéz tusát állott volna ki, mint az ör-

mény; de a multban a barbar nemzetek pusztító keze nem volt annyira káros az örmény nemzeti lét megrontására, mint a műveltebb nemzetekkel való érintkezés. Az assyrok, babylonok, phoeniciaiak, egyiptomiak, görögök, rómaiak, perzsák, arabok, byzantiak századokon át hasztalan igyekeztek — közvetlen úgy mint közvetett eszközök felhasználásával — az örményt előhaladásában megakadályozni és nemzeti-ségét megsemmisíteni. Sőt ellenkezőleg ezek mindenikétől kultur-elemeket fogadva, képesek voltak az örmények saját-ságaik megtartása mellett nemzeti jellényeiket kifejleszteni. Ez az oka, hogy manapság a közönséges örmény férfi vagy örmény nő természetes ész- és fogékonyságra nézve bátran kiállja a versenyt az európai férfi vagy nővel; de sőt abban a hitben élek, hogy mindkettő egyazon kedvező feltételek közt fejlődve, az örmény férfi és nő képes az európaiat felül is múlni.

Én bizalommal viseltetem kegyetek jövője iránt és hiszem, hogy az örmény nemzet az előhaladás szükséges feltételei között képes lesz leküzdeni sikeresen azon akadályokat, melyek a közművelődés útját állják.

Látogató. Még csak azt kérdem, mi volt közvetlen oka annak, hogy a lengyelországi örmények, kik hatalmas elemek közt éltek, megsemmisültek?

Pákrádcze. A hazán kívül így történik ez mindig; azokat, kik hazájokból kiköltöznek, magukba olvasztják a hatalmasak; példát szolgáltatnak erre a Volga mentéről jött volgár vagy bolgár-tatárok, kik meghódították ugyan a mostani Bulgariában talált szlavokat, de ezekbe olvadtak, úgy hogy csak nevök emléke maradt fenn. . .

SZONGOTT KRISTÓF.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

A húsvéti piros tojás. A kath. egyházban húsvét reggelén megszenteltetni szokott etkek közül a piros tojás a feltámadás jelképezése gyanánt jött szokásba; mert miként a szárvas szétrepesztí a tojást s abból elevenen kilép, — a feltámadással Üdvözítőnk is új életre lépett ki koporsójából! Ama szokás tehát, hogy húsvétkor különböző színű tojások képezik az alkalmi ajándékok, lényegileg az ériutett egyházi hagyomány szellemében gyökerezik. Annival érdekesebb tehát megtudnunk, mit egy ázsiai örmény ismerősünk szóbeli előadása nyomán közölhetünk, hogy a húsvéti színes tojások Örményországban az örmény keleti vallásúak közt is állandó hagyományos szokást képezvén, azok az ottani gyermekvilág ünnepi örömei sorában ép oly nevezetes szerepet játszanak, mint mi nálunk Európában.

Váhaa Bárdizágechi nevű konstantinápolyi örmény pap nem rég Kretából egy régi örmény naptárt hozott, melyben a húsvéti önnepély leírása végén ez áll: „Azután haza mennek az örmények és piros tojást esznek“

A dák nép eredetéről újabban egy füzetet adott ki **Hollósy István** Maruaros-Szigeten, e cím alatt: „A dákok latin-római, kelta, vagy hún-szkitha népfaj voltak-e? — Östörténelmi és politikai tanulmány.“ — Röpiratának történeti részében örmény-kütfökre is hivatkozik; így Párbi Lázárra („Az örmények vallási és szabadságharczai“), Mar-Ibász Katina krónikájára, a Mechithár-féle örmény szótárra, Agathangeloszra és Choreneire; továbbá Saint-Martin francia armenistának örmény-történeti művére és Remusat-nak „A tatárokról“ írt munkájában felhasznált örmény kütfökre. Szerző fejtegetései fonalán azon következtetésre jut, hogy a magyar és román rokonszármazásúak, mindkettő a hun-szkytha népek törzséből eredt; szerinte a hagyományos dákó-román származás nem bir kellő történeti alappal. — Mellesleg azt is megemlíti a szerző, hogy a mai román állam, mint önálló királyság, épen egy magyar államférfi: gróf Andrássy Gyula kezdeményezésére lőn Európa által elismerve, daczára a moszkovitzmus némely kifogásainak és területsonkitásának. — Érdekesnek tartjuk még idézni e füzetből a következő sorokat: Ha a csuvasz, cseremis, vojtják, zürjén népvesék helyett a tibeti, chinai, arab, perzsa, örmény, török, lengyel és orosz históriai kütföket, e mérhetetlen kincseket jobban kultiválná a tudományos akadémia: úgy világosabb volna a kaukázusi szkytha népek multja is Nyugaton.“

Egy most felfedezett örmény történelmi mű. Az „Arevelk“-et biztos forrásból értesítik, hogy a tífisi „Örmény könyvkiadó vállalat“ sajtó alá rendezi Tártel János most felfedezett történelmöt, mely

a Rubineán királyság- és VI. Leoról szól. Tártel latin szertartású szerzetes és VI. Leo gyontató atya volt, ki úrát a hova csak ez elment, mindenüvé elkísérte és az európai udvarokkal folytatott levelezéseit is megőrizte. A Rubineán-ok történelme, mely a Tártel által írt, becses életrajznak első részét képezi, sokban elűt az általunk eddig ismert történelemtől. A kézirat, mely még eddig kinyomatva nem volt, ó-francia nyelven van írva... és egy zárdában találtatott. Az örmény fordítást Nár-Bej Chorea örmény érsek eszközölte. A munka Szent Pétervárott nyomul.

Mi újság az örmény világban ?

Nagy idők tanúja. Keresztes Márton, csik-karczfalvi róm. kath. alesperes-plebános, valódi keresztényi türelemmel viselt hosszas betegség után közelebből elhunyt! A boldogult az 148—49-iki mozgalmak időkben, a korszellem- és hazafias érzelmeinek hevétől elragadtatva, mint népszóvak, az erdélyi részeken jelentékeny szerepet vitt, — minek következtében a forradalom lezajlása után neki is, mint annyi másnak, a bujdosás jutott osztályrészül. Ő és Bardóc, (a hasonló szerepet vitt székely pap) legáltalánosabb híre tettek szert Erdélyben azon egyházi férfiak közül, kik ama kivételes időben a politikai mozgalmak színterére lépve, a függetlenségi harc leverése után, részint a fogság, részint a bujdosás szenvedéseinek voltak kitéve. Az utóbbi időkben Keresztes egyházi állásában, a Székelyföld egyik félreeső vidékén elvonulva, csendes életet élt, míg az emésztő kór ags életerejét megtörte. Ő születésére nézve örmény kath. volt ugyan, de papi állásánál fogva a latin szertartást követte — Békeporaira!...

Howard bibornok. Mely részvétellel értesülünk: hogy a nagyérdemű agg Howard bibornok, a tudós orientalista s az örmény nemzetnek kiválóan nagy barátja és pártfogója, súlyos agybántalmak miatt veszélyesen megbetegedett. A bibornok, ki a Vatikánban magas állásánál fogva az angol egyházi érdekek tekintélyes képviselője, s nemcsak az előkelő Norfolk angol hercegi családdal, de magával a brit uralkodóházzal is rokoni összeköttetésben áll, — sokoldalú egyházi teendői mellett magának arra is időt szakított, hogy előszeretettel tanulmányozza a különböző keleti népek, de sőt a szlávok irodalmát is. Adjon az Ég mielőbbi gyógyulást a tiszteletreméltó jeles bibornoknak!... (A köztisztviselésben álló főpap egészségi állapotában örveüdetes javulás állott be. Szerk.)

Egyházi ügyek. Az árián, örmény kath. patriarkha, a pápa ő szentsége részéről küldött nagybecsű ajándékokat, nevezetesen a Szent-Péter templomának s a Vatikán egy részének mozaik képeit vitte meg viszonzásul a török császárnak, ki annak idejében szintén kitüntetőleg emlékezett meg a pápai világünnepéről. Az árián

patriarkha nevével, úgy látszik, a szentszék és Törökország közti diplomáciai érintkezésben, minden kiváló alkalommal következetesen találkozunk; mely körülmény kétségtelenül azon megtisztelő magas bizalomra mutat, melyben e kiküldetések által a jeles örmény főpap mindkét oldalról részesül. — Örömmel jegyezzük meg e helyen, hogy a legújabb keleti tudósítások szerint az örmény katolikusok két pártja, a hászunisták és antihászunisták közt valószínűleg mielőbb teljes meg egyezés jön létre, s így az utóbbi időkben beállt sajnós szakadásnak ezen végső maradványa is kiegyenlítettén, Keleten az egyházi béke remélhetőleg teljesen helyreáll!

Hadi készülődés. A politikai lapok levelezői legújabban arról értesítenek, hogy a török kormány által az örményországi határvár Erzurum, valóban jelentékeny erőddé alakíttatott át. A várat most már hatalmas erőd-öv veszi körül, és — mint írják — szó sincs róla, hogy az oroszok, váratlan támadás esetében meglepetésben részesíthessék a vár védelmezőit; sőt ellenkezőleg ezen erődítvény háború esetében nagyobb orosz hadsapatokkal szemben is képes lenne erőlyes ellentállást kifejteni.

Diárbekir püspöke Bécsben. Ferrákián, örmény kath. püspök Diárbekirből, a pápai jubileum alkalmából Rómában járván, Bécsset is meglátogatta visszajövet. Az ázsiai vendéget — mint a Wiener Extrablatt írja — Ganglbauer bíbornok és Galimberti nuntius fogadták. Ferrákián, „Tigrán városá“-nak püspöke, tizen-négy napot töltött az osztrák fővárosban, és a mechitharisták klostromában volt szállva.

A közönség köréből. Lapunknak egy barátjától veszszük az alábbi sorokat, melyeknek annyival készségesebben adunk helyet, minthogy az abba érintett indítvány oly kérdést vett föl, melyre nézve véleménykülönbség köztünk alig merülhet föl, s mely bővebb kommentárta épen nem szorul. A hozzánk beküldött levél szószerint így hangzik: Tisztelt szerkesztőség! E becses folyóirat mult számában érdeklő olvasáim, hogy magyar hazánk fővárosának, a tündérszép Budapestnek egyik új utcája ezentúl a Gorove-utca nevet viselendő, azon kiváló ferfiú emlékére, kit fajunk adott a magyar közéletnek! Eszmetársulás útján azon gondolatra jutottam, hogy szíves engedelmével fölvetem e becses lapok hasábjain azon kérdést: Nem volna-e illő, hogy mi is azon utcát, melynek egyik szerény lakában egy nagynevű és köztiszteletben állott történetírónk alkotta meg fényes szellemének maradandó becsű műveit, addig is míg városunkban méltó emléket állíthatnánk, a közelismerés és kegyelet jeleül nevezzük el Lukácsy-utczának. . . Kitűnő tisztelettel: Egy magyar-örmény,

Felelős szerkesztők és kiadó tulajdonosok:

GOVRIK GERGELY és SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvár, Toderán E. „Aurora“ könyvnyomda.